

Problem neuračunljivosti u krivičnom pravu

Miodrag N. Simović¹, Dragan Jovašević², Vladimir M. Simović³

¹akademik, sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka i član Evropske akademije nauka i umjetnosti, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, vlado_s@blic.net

²redovni profesor Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, Srbija, jovas@prafak.ni.ac.rs

³Doc. dr, tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine i docent Fakulteta za bezbednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka, Bosna i Hercegovina, vlado_s@blic.net

Sažetak: Izvršenje krivičnog djela predstavlja osnov za primjenu krivične sankcije prema njegovom učiniocu od strane suda, u zakonom propisanom krivičnom postupku. Međutim, da bi se krivična sankcija mogla uopšte primijeniti, potrebno je utvrditi i krivicu učinioca. U osnovi ove krivice (krivične odgovornosti) nalazi se uračunljivost. U slučaju odsustva uračunljivosti, nema ni krivične odgovornosti, niti kažnjivosti takvog lica. Pored toga, uračunljivost učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela može da bude i smanjena (u većoj ili manjoj mjeri). Tada postoji smanjena uračunljivost koja ne isključuje krivicu, ali utiče na odmjeravanje kazne. I neuračunljivost i smanjena uračunljivost predstavljaju, takođe, i osnove za primjenu posebne vrste krivičnih sankcija prema učiniocima krivičnih djela – medicinskih mjera bezbjednosti. O pojmu i karakteristikama neuračunljivosti govori se u ovom radu, i to sa teorijskog i praktičnog aspekta.

Ključne riječi: krivično djelo, učinilac, odgovornost, krivica, neuračunljivost, smanjena uračunljivost.

Datum prijema rada: 30. juli 2015.

Datum odobrenja rada: 5. avgust 2015.

O POJMU URAČUNLJIVOSTI

Uračunljivost predstavlja skup svjesnih (intelektualnih) i voljnih (voluntarističkih) elemenata koji određuju psihičko stanje učinioca krivičnog djela u vrijeme njegovog izvršenja koji ga čine sposobnim da misli, rasuđuje i odlučuje o svojim postupcima i da njima upravlja.¹ To je nužna pretpostavka (glavna komponenta ili osnovni sastojak) krivice, koja uključuje uvjerenje da je član društvene zajednice u mogućnosti da poštuje norme pravnog poretka na koje je obavezan. Ukoliko to nije moguće, tada koncepcija prekora zbog njegove odgovornosti nema smisla. Da bi čovjek, kao član društvene zajednice, bio u mogućnosti da poštuje norme društvenog ponašanja na koje je obavezan, pretpostavka je postojanje njegovih intelektualnih i voljnih sposobnosti.²

Uračunljivost, kao psihičko stanje učinioca krivičnog djela, sastoji se iz dvije grupe sposobnosti³: 1) intelektualne (svjesne ili kognitivne) i 2) voljne (voluntarističke).⁴ Intelektualna spo-

sobnost se sastoji u mogućnosti primanja utisaka o sebi i svijetu oko sebe, njihovom sređivanju, oblikovanju i zadržavanju, te u mogućnosti pravilnog odvijanja procesa mišljenja, tj. rasuđivanja i zaključivanja. Drugim riječima, intelektualna sposobnost predstavlja sposobnost čovjeka da ima svijest o onome što se dešava u njemu i oko njega, kao i o svojim postupcima u tom zbivanju. Drukčije rečeno, uračunljivost ima dvojaki sadržaj: 1) biološki i 2) psihološki. Biološka sadržina uračunljivosti se izražava u stanju duševnog zdravlja (odsustvu bilo kog oblika i vida duševne poremećenosti), dok se psihološka sadržina ispoljava u sposobnosti za rasuđivanje i odlučivanje⁵.

Intelektualne sposobnosti, sa aspekta uračunljivosti, znače sposobnost učinioca krivičnog djela da shvati zna-

kovog bitisanja. Njihovu integraciju obezbjeđuje očuvana svijest. Psihičke osobine predstavljaju relativno trajne karakteristike čovjekove ličnosti koje se ispoljavaju u njegovom ponašanju i reakcijama: temperament, navike, potrebe, sposobnosti i interesi. Psihički procesi se dijele na: (1) intelektualno-spoznajne (kognitivne) procese koji obezbjeđuju čovjeku mogućnost adekvatne i realne spoznaje svijeta koji ga okružuje i samog sebe: mišljenje, pažnja, opažanje, pamćenje i inteligencija, (2) emocionalni procesi, odnosno osjećajni dio čovjekovog psihičkog života koji predstavlja njegov subjektivni doživljaj lica, predmeta i pojava u okolini i zbivanja u sebi, (3) voljno-motivacioni (konativni) procesi koji podstiču ili zaustavljaju čovjekovu aktivnost i djelanje i time usmjeravaju i kontrolišu njegovo ponašanje: volja i voljna aktivnost, nagoni, motivi i motivacija (Čirić, 28).

⁵ Lazarević, 69.

¹ Vid. Petrović, Jovašević, (2005), 201–211.

² Vid. Kokolj, M. (1976). *Vještačenje u krivičnom postupku*. Sarajevo: Advokatura Bosne i Hercegovine, (8), 16–18.

³ Vid. Jovašević, Ikanović, 173–180.

⁴ Sposobnost za rasuđivanje i sposobnost za odlučivanje karakterišu skladnost cjelokupnog mentalnog funkcionisanja individue. Ono se sastoji iz psihičkih osobina i psihičkih procesa koji utiču na mentalne aktivnosti, a koji istovremeno obilježavaju i daju kvalitet u svakom trenutku čovjeka

- Ćirić, Z. (2004). *Osnovi sudske psihijatrije*. Niš.
- Доллапчиев, Н. (1994). Наказателно право (обща част), шесто фототипно издание, *София*: БАН.
- Geninet, B. (2002). *L'indispensable du droit penal*. Paris: Studyrama.
- Гришук В. К. (1992). Кодифікація кримінального законодавства України. Львів.
- Grozđanić, V. (1987). *Psihijatrijski nalaz i mišljenje kao osnova sudске odluke o krivičnoj odgovornosti*. Rijeka: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 8.
- Grozđanić, V. (1990). *Smanjena uračunljivost u krivičnom pravu*. Rijeka: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 11.
- Grozđanić, V. (2002). *Svijest o protivpravnosti kao element krivnje*. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 52, (3-4).
- Hall, J. (1960). *General Principles of Criminal Law*. Lexis Law Pub.
- Грошев, Ч. (2015). *Индивидуализация на наказанието. Теория и практика*. София: Асоциация "Българска книга" (АБК).
- Jenny, G., Stratenwerth, G. (2003). *Schweizerisches Strafrecht, Besonderer Teil I: Straftaten gegen Individualinteressen - 6. Auflage*. Bern.
- Jovašević, D. (2010). *Krivično pravo, Opšti dio*. Beograd.
- Jovašević, D. (2002). *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*. Beograd.
- Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti dio*. Banja Luka.
- Комиссарова, В.С. (2005). Российское уголовное право. Общая часть. Москва: СПб.
- Kozarić-Kovačić, D., Grubišić-Ilić, M., Grozđanić, V. (1998). *Forenzička psihijatrija, 1. izdanje*. Zagreb: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb i 2. izd., Zagreb: Medicinska naklada.
- Кругликов, Л.Л. (2005). Уголовное право России. Часть Общая. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 2005.
- Lambropoulou, E. (2005). *Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece*. London: European Journal of Criminology, Volume 2, (2).
- Lazarević, LJ. (2005). *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*. Beograd.
- Lolis, N.B. (1973). *The Greek Penal Code*. London: Sweet.
- Marzola, S. *Elementi diritto penale (www.simonemarzola.altervista.org/edp.pdf)*.
- Marjanović, Đ. (1998). *Makedonsko krivično pravo, Opšti dio*. Skoplje.
- Marek, A. (1995). *The European Convention on Human Rights and Polish Criminal Law and Procedure*. Toruń: „Comparative Law Review”, vol. 5.
- Novoselec, P. (2004). *Opšti dio krivičnog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Petrović, B., Jovašević, D. (2005). *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opšti dio*. Sarajevo: Pravni fakultet.
30. *Polish Penal Code*. Ewa Publ., Warszawa 2008.
- Ramacci, F. (2012). *Codice penale e leggi complementari. Anno di edizione*. I Codici Giuffrè Tascabili.
- Roxin, C. (1997). *Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band II: Grundlagen, Aufbau der Verbrechenlehre*, 3. Auflage. München.
- Stefani, G., Levasseur, G., Bouloc, B. (2003). *Droit pénal général, 18e édition*. Paris.
- Trechsel, S., Noll, P. (1998). *Schweizerisches Strafrecht, Allgemeiner Teil, 5. Auflage*. Zürich.
- Triffterer, O. (1994). *Österreichisches Strafrecht, Allgemeiner Teil*, 2. Auflage. Wien.
- Stratenwerth, G. (2005). *Schweizerisches Strafrecht, Allgemeiner Teil: Die Straftat - 3. Auflage*. Bern
- Vormbaum, T. (2014). *A Modern History of German Criminal Law*. Berlin Heidelberg: Springer – Verlag.

Problem of Insanity in the Criminal Law

Miodrag N. Simović¹, Dragan Jovašević², Vladimir M. Simović³

¹Academician, Vice-President of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Full Professor of the Faculty of Law of Banja Luka, Corresponding Member of the Academy of Sciences and Art of Bosnia and Herzegovina, Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences and Active Member of the European Academy of Sciences and Arts

²Full Professor of the Faculty of Law in Nis, Nis, Serbia, jovas@prafak.ni.ac.rs

³Assistant Professor, Prosecutor of the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina and Faculty for Security and Protection Independent University in Banja Luka, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, vlado_s@blic.net

Summary: When criminal act is committed that represents grounds for implementation of criminal sanction toward its perpetrator by a court in a legally prescribed criminal proceedings. However, in order for a criminal sanction to be applicable, it is necessary to establish a guilt of a perpetrator. Base line of this guilt (criminal liability) is sanity. In a case of insanity there is no criminal liability nor could that person be sanctioned. Also, sanity of a perpetrator could be diminished (to a greater or lesser degree). That is when we have diminished responsibility that does not exclude guilt but affects type of sanction prescribed. Both insanity and diminished responsibility represent also base line for implementation of special type of criminal sanctions towards the perpetrators – medical safety measures. Insanity, its term and characteristics is the subject of this paper both from the theoretical and practical point of view.

Key words: criminal act, perpetrator, responsibility, guilt, insanity, diminished responsibility.